

EKONOMİK YAKINSAMA TEORİSİNE GENEL BİR BAKIŞ

By: Birgül Cambazoglu

As of: May 11, 2022 1:35:11 AM
5,391 words - 4 matches - 4 sources

Similarity Index

1%

Mode: Similarity Report ▼

paper text:

EKONOMİK YAKINSAMA TEORİSİNE GENEL BİR BAKIŞ Birgül Cambazoğlu1 Özet Doğa bilimlerinin alt disiplini olan biyolojide "farklı yapıdaki organizma gruplarının, edinimler ve çevresel benzerlikler nedeniyle benzeşmesi" anlamına gelen "yakınsama" olgusu, bazı ekonomistler tarafından ekonomik sistemlerin ve gelişmelerin açıklanmasında kullanılmıştır. Böylelikle, "yakınsama" diğer bilenen adıyla "yakalama etkisi (catch-up effect)", doğa bilimlerinden ekonomi bilimine uyarlanmıştır. Ekonomik yakınsama eğilimlerinin ortaya çıkışının temel şartlarından olduğu ifade edilen dışa açıklık ve uluslararası ticaretin liberalleşmesi, kavramın ekonomik yazımdaki yerinin geçmişteki olaylarla değerlendirilmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede II. Dünya Savaşı sonrasındaki gelişmeler ile 1980 sonrası dönemdeki liberalleşme yönünde ülkelerin attığı adımlar önem arz etmektedir. 1980'lerin ortalarından itibaren uluslararası ticaretin liberalleşme yönünde atılan önemli adımların neticelerinin teorik ve ampirik sorgusunda ekonomik yakınsama kavramına değinilmesi, ekonomi literatüründe en çok tartışılan kavramlardan biri olmaya devam etmesine yol açmıştır. Uluslararası ticaretin giderek liberalleşmesinin etkisiyle, "geri kalmışlığı avantajı"ndan yararlanan nispi olarak yoksul ülkelerin ve bölgelerin, zenginlere kıyasla daha hızlı büyüme eğiliminde oldukları ve böylelikle uzun dönemde gelir farklılıklarının/açığının daraldığı yönündeki bulgular, ekonomik yakınsama olgusuyla açıklanmaktadır. Diğer bir deyişle, yakınsama olgusuyla temelde açıklamaların kast ettikleri: Zaman içinde ekonomiler arasında kişi başına düşen üretimin ve dolayısıyla gelirin homojenleşmesi ve birbirlerini yakalaması sürecidir. Yeni yakınsama yaklaşımıyla bu temel bakış açısının yönü değişmiştir. Bu yaklaşımla, takipçinin ekonomik ilerlemesi sadece liderin ekonomik ilerlemesine bağlanmıştır. Bununla birlikte, son dönemlerde de ampirik çalışmalarının çeşitliliğinin yarattığı, ekonomik yakınsama sınıflandırmasındaki çok boyutluluk da dikkat çekicidir. Bu çerçevede belirlenen çalışmanın amacı; seçilen teorik ve ampirik çalışmalar ışığında ekonomi literatüründe sıklıkla tartışılan önemli kavramlardan biri olan ekonomik yakınsama olgusunun ne şekilde ele alındığını sorgulamaktır. Anahtar Kelimeler: Ekonomik Yakınsama, Yakalama Etkisi, Homojenizasyon, Ekonomik Iraksama (Uzaklaşma), Mikro Yakınsama, Makro Yakınsama. AN OVERVIEW OF ECONOMIC CONVERGENCE THEORY Abstract In biology, which is a sub-discipline of natural sciences, the phenomenon of "convergence", which means "groups of organisms with different structures are similar due to acquisitions and environmental similarities", has been used by some economists to explain economic systems and developments. Thus, "convergence", also known as "catch-up effect", has been adapted from natural sciences to economics. Openness and liberalization of international trade, which are stated as the basic conditions for the emergence of economic convergence trends, reveal the necessity of evaluating the place of the concept in economic literature with the events of the past. In this context, the developments after World War II and the steps taken by countries towards liberalization in the post-1980 period are important. Since the mid-1980s, mentioning the concept of economic convergence in the theoretical and empirical questioning of the results of the important steps taken towards liberalization of international trade has caused it

to continue to be one of the most discussed concepts in the

4

economics literature. With the effect of the liberalization of international trade, the findings that the relatively poor countries and regions that benefit from the "advantage of underdevelopment" tend to grow faster than the rich, and thus, the income difference/gap narrow in the long- run, which is explained by the phenomenon of economic convergence. In other words, what the explanations basically mean by the phenomenon of convergence: It is the process of homogenizing and catching up with each other in per capita production and therefore income between economies over time. With the new convergence approach, the direction of this basic perspective has changed. With this approach, the follower's economic progress was tied solely to the leader's economic progress. However, the multidimensionality in the classification of economic convergence created by the diversity of empirical studies in recent times is also striking. In this framework,

the aim of the study is to question how the phenomenon of economic convergence, which is one of the

1

important concepts frequently discussed in economic literature, is been handled in the light of selected theoretical and empirical studies. Keywords: Economic Convergence, Catch-up Effect, Homogenization, Economic Divergence, Micro Convergence, Macro Convergence. GİRİŞ Doğa bilimlerinin alt disiplini olan biyolojide "farklı yapıdaki organizma gruplarının, edinimler ve çevresel benzerlikler nedeniyle benzeşmesi "anlamına gelen "yakınsama" kavramının içerdiği temel fikir, bazı sosyologlar ve ekonomistler tarafından kapitalist ve sosyalist sistemlerin yorumlanmasında2 kullanılmıştır. Böylelikle yakınsama teorisinin, ekonomik ve sosyolojik olmak üzere iki varyantı ortaya çıkmıştır (Gaitonde, 1974). Günümüzde ise, yakınsama kavramının sosyal bilimler açısından birçok 1 Doç. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, cambirgul@yahoo.com, ORCID: 0000-0001-6272-8951 2 Bkz.: Meyer vd., (1975). varyantı mevcuttur. 3 Dolayısıyla yakınsama olgusu dayandığı ana fikir, kavramın multidisipliner olmasını sağlamaktadır. Ekonomik yakınsamanın, uluslararası ticaretin liberalleşmesi yönündeki çok eski söylemelere dayandığı ifade edilmektedir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen çeyrek yüzyıl boyunca üretkenlik artışına yönelik yapılan birçok açıklamada en göze çarpan nokta, yakalama hipotezinin dayandığı temel düşünceden bahsedilmiş olmasıdır. Hipotez, en azından II. Dünya Savaşı'ndan bu yana ve belki de ondan önceki hatırı sayılır bir süre boyunca, sanayileşmiş ülkeler grubunun üretkenlik, teknoloji ve kişi başına düşen gelir düzeyleri açısından giderek daha homojen hale geldiğini ileri sürmektedir (Baumol vd., 1994). Ayrıca, yakalama hipotezi; üretkenlik düzeyinde geri olmanın, hızlı ilerleme potansiyeli yarattığını iddia etmektedir (Meyer vd., 1975). Dolayısıyla bu hipotez, ülkeler arası karşılaştırmalarda herhangi bir uzun dönemdeki üretkenlik artış oranlarının, başlangıçtaki üretkenlik seviyeleriyle ters orantılı olma eğiliminde olduğunu vurgulamaktadır. Bu çerçevede söz konusu dönemde ABD'nin hâlihazırda kullanılmakta olduğu ancak Batı'nın diğer ülkelerinde henüz kullanılmayan üretim ve sınai ile ticari örgütlenme yöntemleri sebebiyle Amerika Birleşik Devletleri (ABD) "lider"; diğer ülkeler ise, "yakalama" fırsatı bulan "takipçiler" olarak görülmüştür (Matkowski & Próchniak, 2004). Zamanla yeni liderlerin doğuşu, yeni takipçilerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Böylelikle görece olarak yoksul ülkeler ve bölgeler, "takipçi"; zengin ülkeler ve bölgeler ise, "lider" olarak nitelendirilmiştir. Bu gelişmeler, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki

ilerleyen süreçte iki gelişmiş toplum bloğuyla birlikte daha az gelişmiş olan bloğunun ortak bir yönde evrimleşip gelişmeyeceğine dair entelektüel bir sorunun ortaya atılmasına sebep olmuştur. Ortaya atılan bu soruya yönelik farklı fikirler ileri sürülerek, yanıtlanmıştır. Bazıları modern ekonominin gereksinimleri etrafında yakınlaşmayı savunurken; bazıları ise, siyasi ve kültürel faktörlerin belirlediği çizgiler boyunca farklılaşmayı savunmuşlardır. Bazı elit temsilciler, yakınsamanın, kişisel özgürlüklere ve ekonomik büyümeye olan pozitif etkisine vurgu yaparken; bazı kitlelerin temsilcileri ise, zenginlik ve güçteki farklılaşmanın önemine değinmişlerdir (Meyer vd., 1975). Neticede takipçilerin, liderlere kıyasla daha hızlı büyüme eğiliminde olacağı ve böylelikle uzun dönemde gelir farkının daralacağı yönündeki teorik ve ampirik çalışmaların yoğunluğu, yakınsamayı savunanların baskın olmasını sağlamıştır (Örn., Bkz.: Barro ve Sala-i-Martin, 1990, 1992, 1997). Buna karşın duruma şüpheli yaklaşan4 coğrafya yaklaşım temeli bazı yeni teoriler, entegrasyonun aynı zamanda artan gelir eşitsizlikleriyle sonuçlanabileceğini ileri sürmüşlerdir. Bir başka ifadeyle, yakınsama olgusuna yönelik bu çok yönlü incelemelerin yanı sıra literatürde ırksamaya yönelik bulgulardan da bahsedilmektedir. Zaten yakınsamadan bahsedilmediği durumda ırksamadan bahsedilmektedir. Örneğin: Derviş (2012)'e göre; ülkeler arasında global çaplı gelir yakınsaması ile karşılıklı bağımlılıklarının yanı sıra ekonomilerin kendi içindeki yüksek gelir eşitsizliğinin, küresel çapta en zengin ve en fakir arasındaki gelir farkının açılmasına ve dolayısıyla da ekonomik ırksamaya yol açmaktadır (Ayrıca Bkz.: Quah, 19955). İlaveten, global yakınsamaya dahil olmayan çok yoksul ülkelerde kişi başına gelir artışının olmaması da global çapta en fakir ve en zengin arasındaki uçurumu arttırmaktadır. Anlaşıldığı üzere, gelir farkının süreçle azalması yakınsamaya; artması ise, ırksamaya yol açmaktadır. 3 Sosyal bilimlerin birçok alt bilim dallarında değinilen yakınsama olgusuna şu çalışmalar örnek verilebilir:

Panopoulou ve Pantelidis (2009), karbondioksit emisyonu yakınsaması; **Antzoulatos vd. (2011)** **finansal sistem** 3

yakınsaması; Kılıçaslan ve Dedeoğlu (2020), ticari açıklık yakınsaması; Guriev ve Melnikov (2018) mutluluk yakınsaması; Solarin ve Lean (2014), turizm yakınsaması; Katz (1996), telekomünikasyon ve bilgisayar endüstrilerinin yakınsaması. 4 Bkz.: Krugman, 1994; Rodrik (1996); Edwards (1993, 1998). Rodríguez ve Rodrik (2000); Rowthorn & Kozul-Wright (1998); Vamvakidis (2002). 5 Quah (1995) çalışmasında; orta sınıfın yok olmasıyla birlikte, yoksulların daha da yoksullaştığını ve zenginlerin daha da zenginleştiğini ifade etmiştir. Bu bilgiler ışığında oluşturulan çalışma soruları şunlardır: “Ekonomik yakınsama olgusu ile ne kast edilmektedir?”; “Ekonomik yakınsama olgusu nasıl tanımlanmakta ve sınıflandırılmaktadır?”; “Yakınsama yaklaşımlarına yönelik araştırma sonuçları ne söylemektedir?”. Sorgulanan sorulara istinaden oluşturulan çalışmanın amacı; ekonomi literatüründe tartışılan önemli kavramlardan biri olan yakınsama olgusunu teorik çerçevede incelemektir. Amaç dâhilinde çalışma üç bölümden oluşturulmuştur: (i) Ekonomik yakınsamanın tanımlanması ve sınıflandırması; (ii) literatür taraması ve (iii) elde edilen bilgilerin değerlendirilmesi. 1. Ekonomik Yakınsama Olgusu ve Sınıflandırılması 18. yüzyılın ortalarından beri ekonomilerin gelir yakınsaması (zamanla ekonomiler arasındaki gelir farklarının azalması), iktisadi literatürde ilgi çeken bir konudur (Ceylan, 2010). 1980’lerin ortalarından itibaren ise, yakınsama olgusuna temel alan çalışmalarda yoğunlaşma, yeni hipotezlerin ileri sürülmesine yol açmıştır. Bu dönemde yakınsama hipotezinin dayandığı temel fikir (zamanla takipçinin lidere yakınsaması) çoğunlukla korunmuşsa da; 1990’larda yeni yakınsama fikirleri (lider büyüdükçe, takipçi büyür (Bkz.: Derviş, 2012)) ortaya atılmıştır. Bu fikirlerin daha net anlaşılabilmesi için “ekonomik yakınsama” kavramının literatürde nasıl tanımlandığının ortaya konması önem arz etmektedir. Baumol vd., 1994 yılında yayınlanan çalışmalarında ekonomik

yakınsamayı iki kavrama vurgu yaparak tanımlamışlardır: "Homojenizasyon (Homogenization)" ve "yakalama etkisi (Catch-up Effect)". Baumol vd. (1994)'ye göre; "Homojenizasyon" kavramı, belirli bir gruptaki ülkelerin çoğunun, kişi başına düşen gelir ve diğer ilgili makro değişkenler açısından sürekli olarak birbirine yakınlaşması durumunu; "yakalama etkisi" ise, geride kalan ülkelerin kendilerini lider ekonomiden ayıran mesafeyi daraltmasını açıklamaktadır. Ayrıca ekonomik yakınsamayı, "yakınsama kulübü" üyelerinin (en azından oldukça sınırlı bir grup ülkenin) üretkenlik düzeylerinin ve yaşam standartlarının giderek birbirine yaklaştıran bir süreç olarak tanımlamışlardır. Abramovitz (1986)'e göre; ekonomik yakınsama, üretkenlik düzeyinde geri olmanın yarattığı, hızlı ilerleme potansiyelidir. Bir diğer söylemle, göreceli olarak üretkenlik düzeyi düşük olan ekonomiler, üretkenlik düzeyi yüksek olan ekonomilere kıyasla daha hızlı ekonomik büyüme potansiyeline sahip olmaları (geri kalmışlığın avantajı), uzun vadede gelir farklılıklarının azalmasına yol açmaktadır. Böylelikle ekonomiler birbirine yakınsamaktadır. Quiroga (2007)'ya göre ise; ekonomik yakınsama, temelde zamanla ekonomilerin benzer gelişme düzeyi göstermesidir. Siljak (2015) çalışmasında ekonomik yakınsamayı, zamanla gelişmişlik düzeylerinin dengelenmesi (göreceli olarak yoksul ekonominin zengin olanın gelir düzeyini yaklaşması) olarak tanımlamıştır. Ayrıca, yakınsamanın, ekonomik verimlilik ile başarılı bir ekonomik entegrasyon için gerekli bir koşul olduğunu da ifade etmiştir. Kılıçarslan ve Dedeoğlu (2020)'na göre: ekonomik yakınsama, zamanla ülkelerin makroekonomik göstergelerin değişim gösterip, birbirlerine yakınlaşması durumudur. Anlaşıldığı üzere; buradaki ana fikir, takipçi ekonomilerin geri kalmışlığın avantajından yararlanıp, lider ekonomilere yakınsamasıdır. Çalışmalarda değinilen bu geleneksel yakınsama fikrine yeni bir bakış açısı getiren Sir Arthur Lewis'tir. 2012 yılında yayımlanan çalışmasında Derviş, Sir Arthur Lewis'in "Gelişmekte olan dünyadaki üretim artış hızı, gelişmiş dünyadaki üretim artış hızına bağlıdır. Gelişmiş dünya hızlı büyüdüğünde gelişen dünya da hızlı büyür. Gelişmiş dünya yavaşladığında gelişen dünya da yavaşlar." ifadelerine yer vermiştir. Derviş (2012), Sir Arthur Lewis'in bu açıklamasının yeni yakınsama trendi olduğunu ifade etmiştir. Bu yeni ekonomik yakınsama trendinin dayandığı fikrin, "lider ekonomiler büyüdükçe, takipçi ekonomiler büyür" olduğu söylenebilir. Ekonomik yakınsamanın tanımlanması açısından sınıflandırılması önem arz etmektedir. Yakınsama hipotezini sınavan ampirik çalışmalar, birçok yakınsama türünün var olmasına yol açmıştır (Akkoç & Şahin, 2019). Ekonomik yakınsamanın ampirik çalışmalar kaynaklı birçok çeşidi mevcut (Diaz del Hoyo vd., 2017) olmakla birlikte, temelde mikro ve makro olmak üzere iki kategoriye ayrıldığı söylenebilir (Rassekh, 1998). Mikro yakınsama, ülkeler arasında özdeş faktörlerin gelirlerinin eşitlenmesini, bir diğer söylemle faktör-fiyat eşitlenmesini, açıklamaktadır. Faktör-Fiyat Eşitlenmesi Teorisi (Factor-Price Equalization Theorem (FPE)), standart Heckscher-Ohlin-Lerner-Samuelson Modeli (HOLS Modeli)'nin koşulları altında gerçekleştiği ifade edilmektedir (Rassekh, 1998). Bu hususta Rassekh & Thompson (1998): Heckscher (1919)'in uluslararası ticaretin faktör fiyatlarını nasıl etkilediğini incelediğini ve birden fazla faktöre sahip bir model bağlamında serbest ticaretin ülkeler arasında faktör fiyatlarının eşitliğine yol açtığını savunduğunu; ancak Ohlin (1933)'in ise, bu teoriyi detaylandırıp, sadece kısmi eşitleme olacağını ileri sürdüğünü ifade etmektedirler. Dolayısıyla şu sorunun sorulmasının uygun olduğu düşünülmektedir: "Yakınsama olgusundan bahsedilirken faktör fiyatlarının tam eşitleniyor olmasından mı, yoksa kısmi eşitleniyor olmasından mı bahsedilmektedir?" Rassekh & Thompson (1998), uluslararası ticaret teorisinde pratikte faktör fiyatlarını eşitlemesiyle ilgili tartışmaların uzun zamandır sürdüğünü ifade etmekle birlikte, "tam fiyat eşitliği" olmasına yönelik beklentinin uygulamada mümkün olmadığını ve bu nedenle sadece yakınsamadan bahsedileceğini öne sürmektedirler. Bu durumda yakınsama ile kast edilenin "kısmi eşitlenme" olduğu söylenebilir. Rassekh & Thompson (1998), faktörlerin uluslararası dolaşımın hareketsiz olduğu, iki faktöre dayalı üretim fonksiyonu varsayımı altında Samuelson (1948)'un ve Lerner (1952)'in uluslararası ticaretin faktör fiyatlarının eşitlenmesine yol açtığını savunduklarını ifade etmektedirler.6 Bir diğer ifadeyle, uluslararası ticaret faktör taleplerinin ve dolayısıyla faktör fiyatlarının değişmesine yol açıp, özdeş faktördeki

eşitsizliği ortadan kaldırmaktadır. Lakin Rassekh & Thompson (1998), FPE'nin standart HOLS Modelinin koşulları altında uluslararası ticaret engelleri azaltıldıkça ülkeler arasında özdeş faktör gelirlerinin/fiyatlarının eşitlenmesinin beklemenin, dışsal fiyatlar ve uluslararası piyasalar nedeniyle yanlıgı olduğunu; ancak engellerin azaltılmasının yakınsamaya yol açtığını savunmaktadırlar. Bu durumu HOLS Modelinin dışında ele alıp, "faktör-fiyat yakınsaması (factor price convergence)" olarak tanımlamışlardır (Rassekh & Thompson, 1993). Özetle, geleneksel ticaret teorileri yakınsamayı öngörmemekle birlikte, en iyi ihtimalle güçlü koşullar altında bazı teoriler faktör fiyat eşitlemesini öngörmektedir (Wyplosz, 2019). FPE teoremi, mikro yakınsama için temel sağlarken; makro yakınsama, kişi başına milli gelir ve işçi başına çıktı gibi toplulaştırılmış değişkenlere yoğunlaşmaktadır.7 Teori; ülkeler arasında kişi başına milli gelirin yakınsamasını ve ıraksamasını açıklamaktadır (Rassekh, 1998). Bu açıdan makro yakınsama, uluslararası ticaretin ülkelerarası kişi başına milli gelir farklılığının ve dolayısıyla adaletsizliğinin zamanla ortadan kalkmasına yol açıp açmayacağını sorgulamaktadır. Makro yakınsama diğer bilenen adıyla reel ekonomik yakınsama iki açıdan analiz edilmektedir. Bunlar (Matkowski & Próchniak, 2004): (i) Ekonomik büyüme veya gelir yakınsaması ((growth or income convergence)8, ülkeler arasında gelir açığının kapanması (Bkz.: Gluschenko, 2012); (ii) çevrimsel yakınsama / İş çevrimi yakınsaması/Konjontürel dalgalanmaların yakınsaması (business cyclical convergence). Matkowski ve Próchniak (2004)'a göre; gelir düzeyleri açısından yakınsayan ülkelerin benzer döngüsel dalgalanmalar göstermesi şart olmamakla birlikte, benzer döngüsel 6 Açıklama şöyledir (Bkz.: Rassekh & Thompson, 1998): Dışa açık iki küçük ekonomi arasındaki ticarete her ülke göreceli olarak faktör bol ve dolayısıyla ucuz olan faktöre dayalı üretim yaptığını ve üretilen malları ihraç ettiğini; bunun da ilgili ülkede söz konusu faktöre yönelik talep artışı yaratarak, fiyatının yükselmesine ve böylelikle kıt olan ve pahalı olan faktörün ise talebinin düşmesine sebep olarak faktör fiyat eşitsizliğinin ortan kaldırmaktadır. 7 Neoklasik büyüme modeli ise, makro yakınsamayı öngörmektedir (Bkz.: Rassekh & Thompson, 1998) 8 Solow modelinin öngördüğü gelir yakınsamasıdır (Wyplosz, 2019). dalgalanmalara sahip ülkelerin de gelir düzeyleri açısından yakınsamasına gerek yoktur (ya da tersi). Dolayısıyla, her iki yakınsama modelinin ayrı ayrı test edilmesi mümkün olabilmektedir. Konjontürel dalgalanmalar yakınsama analiziyle, ekonomiler arasındaki iş çevrimlerinin gerçekten yakınsayıp yakınsamadığı ve yakınsamayı tetikleyen faktörlerin neler olduğu tespit edilmeye çalışılmaktadır. Bir başka ifadeyle, konjontürel dalgalanmalar yakınsama analiziyle, ülkelerin toplam ekonomik faaliyet hacimlerindeki (GSYİH, imalat, işsizlik oranı, dış ticaret vb.) aşağı veya yukarı doğru (genişleme ve daralma aşamaları) kaymaların yani döngülerin benzer bir yol izleyip izlemediği belirlenmeye çalışılmaktadır (IGI-Global, 09.05.2022). Bununla birlikte, Papadimitriou vd., (2014), bu konuyu araştıran çalışmaların doğrudan net bir cevap sunmadığını dile getirmişlerdir. Genellikle bu konudaki çalışmalar, parasal birlik içindeki ülkelerin makroekonomik göstergelerinin yakınsayıp yakınsamadığını araştırmaktadırlar. Döngüleri karşılaştırmak için araştırmalarda üç farklı yöntem kullanılmaktadır. Bunlar (Papadimitriou vd., 2014): (i) Doğrusal regresyon; (ii) korelasyon katsayısı ve (iii) döngü senkronizasyon indeksi (CSI)'dir. Papadimitriou vd. (2014)'ye göre; ilgili yöntemler kullanılarak yapılan analizlerin sonucu, genellikle sürekli küreselleşme sürecinin neden olduğu daha fazla ekonomik entegrasyon kaynaklı döngülerin gelecekte daha fazla yakınsayacağını göstermektedir. Gelir yakınsaması ise, ülkeler arasında gelir dağılımının bozulmasının zamanla azalmasıdır (Gluschenko, 2012). Gelir yakınsaması, kişi başına düşen gayrisafi yurtiçi hâsıla (GSYİH) seviyeleri ile büyüme oranları arasındaki ilişkiyi, regresyon denklemleri kullanılarak; beta (β) ve sigma (σ) katsayılarına istinaden açıklanmaktadır. β -yakınsaması ile σ -yakınsaması kavramları birbiriyle yakından ilişkilidir. β -yakınsaması, yoksul ekonomilerin daha hızlı büyüüp büyümediğiyle (ki bu ekonomilerin bireysel ekonomik büyüme potansiyelleri ve performanslarıyla ilgili); σ yakınsaması ise, ülkeler arasındaki gelir eşitsizliğinin zamanla azalıp azalmadığıyla ilgilenmektedir (Gluschenko, 2012; Quiroga, 2007). Çoğu zaman iki ölçüm yönteminin birbiriyle uyum içinde olması beklenmektedir (Yin vd., 2003). Ancak, bazen β -

yakınsaması, σ -yakınsamasıyla sonuçlanmayabilmektedir (Gluschenko, 2012; Quiroga, 2007). Ayrıca Yin vd. (2003)'ye göre; ülkeler arasında hem β hem de σ iraksaması söz konusuysa, içsel büyüme modeli tarafından önerilen rakip hipotezin desteklenmesi gerekmektedir. Yakınsamanın iki ölçüm yöntemlerinden biri olan σ -yakınsaması ölçümü, ülkeler arasında reel kişi başına GSYİH'nın yatay kesit standart sapmasına odaklanmaktadır. Bir başka ifadeyle, σ -yakınsaması, bir grup ülke arasında kişi başına düşen reel GSYİH'nın yatay kesit standart sapmasının zaman içinde azalıp azalmadığını ölçmektedir (Yin vd., 2003). Dolayısıyla, zamanla (uzun süreli) sapmanın azalması yakınsamayı; aksi ise, uzaklaşmayı göstermektedir. İlaveten, önemle değinilmesi gereken bir nokta ise: Bazı yazarların σ -yakınsama kavramını kullanmaya devam ederken; bazılarının ise buna "gelir eşitsizliği indeksi" yani "Gini Yakınsaması" adı vermiş olmalarıdır (Gluschenko, 2012). Beta (β) yakınsaması ölçümünde ise: Ülkeler arasında veri kabul edilen aynı tercihler ve teknoloji varsayımı altında, β , ülkelerin kişi başına düşen reel GSYİH ve büyüme oranlarının başlangıç değerlerinin ortalama ilişkisine dayanan basit bir regresyon denklemiyle tahmin edilmektedir. Başka bir ifadeyle, β yakınsaması, ekonomilerin reel kişi başına GSYİH'na ve reel kişi başına GSYİH büyüme oranlarına ait başlangıç değerleri ile sonraki değerlerinin karşılaştırılmasıdır. Burada β , bir adaptasyon (uyarlama) hız parametresidir (Yin vd., 2003; Baktemur & Özmen, 2016). Diğer bir söylemle, Beta yakınsaması, yoksul ekonomilerin belirli bir zaman aralığında zengin ülkelerdeki kişi başına reel GSYİH açısından yaklaşma hızını ölçmektedir (Yin vd., 2003). β yakınsamasının meydana gelmesi, ilgili ekonomilerin göreceli olarak ne kadar fakir olduğunu (yani zamanın ilk noktasında kişi başına düşen gelir ne kadar düşükse) göstermektedir. Böylelikle lider kıyasla göreceli olarak fakir olan ekonomilerde kişi başına gelir artış hızı o kadar yüksek olmakta ve bunun neticesinde ekonomiler arasındaki gelir uçurumları giderek azalmaktadır (Gluschenko, 2012). β yakınsaması, mutlak beta yakınsaması ve koşullu beta yakınsaması olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Maulana vd., 2020). Mutlak beta yakınsaması, sadece ekonomilerin başlangıçtaki fiziksel sermayesini; koşullu beta yakınsaması ise, fiziksel sermayeyle birlikte diğer değişkenleri (bölgesel ekonomik yapı, refah ve gelir farklılıkları vb.) dikkate almaktadır (Maulana vd., 2020). Yakınsama hipotezi, son birkaç yılda yoğun tartışmalara konu olmuş ve bu konudaki ampirik araştırmaların neticesinde farklı yakınsama sınıflandırmaları ortaya atılmıştır.9 Büyük ölçüde ampirik temelli tartışmaların sonucunda birbiriyle rekabet eden üç hipotezin geçerliği üzerine yoğunlaşmıştır. Üzerinde yoğunlaşılacak hipotezler şu şekilde sıralanabilir (Galor, 1996): (i) Mutlak yakınsama hipotezi (Absolute Convergence Hypothesis): Uzun vadede başlangıç koşullarından bağımsız olarak ülkelerin kişi başına düşen gelirlerinin birbirine yakınsaması; (ii) Koşullu yakınsama hipotezi (Conditional Convergence Hypothesis): Uzun vadede başlangıç koşullarından bağımsız olarak yapısal özellikleri (Örn.: Tercihler, teknolojiler, nüfus artış oranları, hükümet politikaları vb.) bakımından özdeş olan ülkelerin kişi başına düşen gelirlerinin birbirine yakınsaması¹⁰; (iii) Kulüp yakınsama hipotezi (Club Convergence Hypothesis): Uzun vadede başlangıç koşullarından bağımsız olarak yapısal özellikleri (kutuplaşma, sürekli yoksulluk ve kümelenme) özdeş olan ülkelerin birbirine yakınsaması.¹¹ Galor (1996)'a göre; yaygın görüşün aksine geleneksel Neoklasik büyüme paradigması hem koşullu yakınsama hipotezini hem de kulüp yakınsama hipotezini üretmektedir. Ayrıca, Galor (1996); kulüp yakınsamasının, koşullu yakınsama ile rekabet edecek derecede önemli olduğunu ifade etmektedir. 2. Literatür Taraması Uluslararası ticaretin liberalleşmesi ile gelir açığının kapanması arasında pozitif yönlü ilişki olduğunu savunanların (ekonomik yakınsamayı savunanlar) görüşleri, temelde Klasik ve Neoklasik iktisadi görüşlere dayanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, uluslararası ticaretin önündeki engellerin kaldırılması veya azaltılmasının ekonomik yakınsamayı teşvik etme gücü, Klasik ve Neoklasik iktisadın savunduğu bir görüş olup, geçmişte Klasik ekollün kurucularından A. Smith'in görüşlerine kadar uzanmaktadır (Bkz.: Sachs vd., 1995). Değinen ekollerin savunucuları, uluslararası ticaretin önündeki engellerin kaldırılması veya azaltılmasının, sayısız kanallar vasıtasıyla ekonomik büyümeyi desteklediğini ileri sürmektedirler. Barro ve Sala-i-Martin (1990)'e göre; her iki teori de gerçeklerle örtüşmektedir. Barro ve Sala-i-Martin

(1990); geniş bir şekilde tanımlanmış sermaye ve sınırlı role sahip azalan getiriler ilkesi geçerli ise, Neoklasik büyüme modelinden; sabit getiri ve teknolojinin ekonomiler arasında kademeli olarak yayılması söz konusu ise, içsel büyüme modellerinden söz edilebileceğini ileri sürmüşlerdir. Barro ve Sala-i-Martin (1990), Neoklasik büyüme modelinin açık ekonomi versiyonlarında sermaye getirileri sabit olsa bile teknolojik yayılma ile ilişkili yakınsama etkilerini bulmanın mümkün olduğunu ifade etmektedirler. Ayrıca Neoklasik modelin, dışa açıklığın yakınsama sürecini hızlandırdığını; sermayenin, emeğin ve teknolojinin hareketliliğinin, fakir ekonomilerin zenginlere daha hızlı yakalamasını sağladığını da dille getirmişlerdir. Bir başka çalışmada Barro ve Sala-i-Martin (1997), β koşullu yakınsama kavramına değinmişlerdir. Bu çalışmada Barro ve Sala-i-Martin (1997), uzun vadede dünya büyüme hızının, teknolojik olarak önde gelen ekonomilerdeki keşifler tarafından yönlendirildiğini ileri sürmüşlerdir. Barro ve Sala-i-Martin (1997)'e göre; teknolojik yenilik yaratanlara kıyasla takipçilerin hızlı bir ekonomik büyüme yaşamalarının temelinde yatan, teknolojiyi kopyalama maliyetinin yenilik yaratma 9 İslam (2003) çalışmasından yararlanan Akkoç & Şahin (2019)'in değindiği diğer yakınsama türleri şunlardır: Deterministik ve stokastik yakınsama. 10 Ayrıca bkz.: Kremer vd., (2021). 11 Ayrıca bkz.: Phillips ve Sul (2007). maliyetinden daha düşük olmasıdır. Bu durumda takipçiler, lidere yakınsamaktadır. Ancak aksi durumda (yenilik yaratma maliyetinin, kopyalama maliyetlerine kıyasla düşük olması) ise; liderinkine kıyasla takipçilerin ekonomik büyüme hızları düşmektedir. Barro ve Sala-i-Martin (1997)'in çalışmalarında yer verdiği bu durum; ticari açıklığın yakınsamayı arttırsa bile, yenilik yaratma ve kopyalama maliyetinin değişkenlik göstermesinin, etkinin yönünü değiştirebileceği yönünde yorumlanabilir. Sachs vd. (1995)'ye göre; yakınsama eğiliminde söz edebilmek için ekonomilerin dışa açık olmaları gerekmektedir. Bir başka ifadeyle, ticarete dışa açıklık derecesi arttıkça, yakınsama eğilimi artmakta ve aksi durumda ise, sekteye uğramaktadır. Dolayısıyla ekonomik yakınsamaya yönelik eğilimlerin artması, ekonomiler arasındaki gelir farklarının uzun vadede azalmasına yol açmaktadır. Göreli olarak yoksul ülkelerin geri kalmışlığın avantajlarından faydalanmasıyla (sermaye ve modern teknoloji ithali) başlayan ekonomik yakınsama süreci, onların lider ülkelere kıyasla daha hızlı büyümesine yol açmaktadır. Sachs vd. (1995), bu durumun son zamanlarda değiştiğini ifade etmişlerdir. Sachs vd. (1995)'ye göre; son yıllarda ülkelerin uyguladıkları uluslararası ticaret rejimleri kaynaklı yakalama etkisindeki azalma, ekonomilerin yakınsama eksikliğine maruz kalmalarına yol açmaktadır. Rodrik (2011) çalışmasında, "gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomiler arasındaki performans farkının devam edip edemeyeceği ve özellikle gelişmekte olan ekonomilerin son zamanlarda deneyimledikleri hızlı büyümeyi sürdürüp sürdüremeyeceği" sorularına yanıt aramıştır. Rodrik (2011), gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyümelerinin, gelişmiş ülkelerin ekonomik büyümelerine bağlı olmadığını ifade ederek, Sir Arthur Lewis'in ileri sürdüğü yeni yakınsama yaklaşımının aksini ileri sürmüştür. Bu nokta da ifade etmek gerekir ki; Rodrik (2011), koşulsuz yakınsamanın olduğunu da kabul etmektedir. Ancak bunun doğru yerde aranması gerektiğine değinip, tüm ekonomiler yerine imalat endüstrileri (ve muhtemelen modern hizmetler) üzerinden yakınsamanın sorgulanması gerektiğini savunmaktadır. Ekonomik büyümenin, yakınsama endüstrileri olarak adlandırdığı imalat ve hizmet sektörüne, ekonomik kaynakların aktarılmasıyla mümkün olacağını ileri sürmektedir. İlâveten, Rodrik (2011), iki ülke grubunun verimlilik seviyelerindeki farkı gösteren "yakınsama açığı"na vurgu yaparak, imalat ve modern hizmetler gibi ticarete konu ürünlere yönelik hızlı proaktif yapısal değişimin sürdürülmesinin bu açığın kapatılmasındaki önemine değinmiştir. Bununla birlikte, başarılı olan ülkelerin uyguladıkları politikalarının taklit edilmesinin zorluğunu da dille getirmiştir. Yakınsamanın geleceğine ilişkin Hindistan ve Çin gibi ülkelerin oynayacağı rolün ve diğerlerin onlara öykünmesinin belirleyiciliğine vurgu yapıp; bu durumun, dünya ekonomisinin ve yakınsamanın geleceğini tayin edeceği için göz ardı edilemeyecek kadar önemli olduğuna da dikkat çekmiştir. Ekonomik entegrasyon sürecinin, yakınsamayı arttırdığına dair söylemlerin geçerliliğini doğrudan ya da dolaylı yoldan sorgulayan çalışmaların bulgularına yer vermek önem arz etmektedir. Ekonomik entegrasyon aşamalarını sırasıyla gerçekleştiren Avrupa Birliği

(AB) ülkelerine yönelik çalışmaların bazıları, AB'nin ekonomik yakınsamanın en iyi örneği olduğunu savunurlarken; (Bkz.: Yin vd., 2003; Cappelen vd., 2003; Monfort, 2008; Macovei, 2009; Siljak, 2015; Baktemur & Özmen, 2016; Schiffbauer & Varela, 2019).); bazıları ise, bunun aksine yönelik kanıtlar sunmaktadırlar (Bkz.: Strielkowski, & Höschle, 2016; Borsi & Metiu, 2013). AB için ekonomik yakınsamayı destekleyen çalışmalardan biri Yin vd., (2003)'ye aittir. AB ülkeleri örneklemine inceledikleri çalışmalarında Yin vd., (2003), 1960-1995 dönemi için β ve σ yakınsamalarını sorgulamışlardır. β ve σ yakınsaması olup olmadığını sorgulamalarının, uygulanan 12 Cappelen vd., (2003) çalışmalarında; teşvik politikalarının, ekonomik yakınsamayı desteklediği sonucuna ulaşmışlardır. 13 Macovei (2009) çalışmasında; Türkiye'nin AB'ye katılım sürecinin, Türkiye'nin yakınsamasının geçmişe göre daha hızlı ve daha az sarsıntılı bir şekilde gerçekleşmesini sağlayacağını ifade etmiştir. teşvik politikalarının başarılı olup olmadığının da göstergesi olarak kabul edilebileceğini ileri sürmüşlerdir. Yin vd., (2003)'ye göre; zayıf ayrışmanın/ıraksamanın gerçekleştiği 1980-85 alt dönemi dışında, AB ülkeleri için ekonomik yakınsama hipotezi geçerlidir. Yin vd., (2003)'nin çalışmasını destekler nitelikteki AB (28 AB ülkesi)'ye yönelik bir başka çalışmada Siljak (2015)'a aittir. Siljak (2015), 1995-2013 dönemi için β ve σ yakınsamasını sorgulamıştır. Siljak (2015)'a göre; β yakınsaması, σ yakınsamasıyla tutarlıdır. Dolayısıyla, zengin ülkelere kıyasla görece olarak yoksul ülkelerin kişi başına gelirleri daha hızlı büyümektedir. Yakınsamayı destekleyen bu bulgularının yanı sıra Siljak (2015), ekonomik krizlerin, kişi başına GSYİH büyümesi üzerindeki olumsuz etkileri olduğunu ve bunun sonucunda yakınsama sürecinin yavaşladığını ifade etmiştir. AB için ekonomik yakınsamayı destekleyen çalışmalar olmasına karşın destekleyici bulgular sunmayan çalışmalar da mevcuttur. Örneğin: 27 AB ülkesini inceledikleri çalışmalarında Borsi ve Metiu (2013), 1970-2010 dönemi için gelir yakınsamasını sorgulamışlar ve reel gelir yakınsaması olmadığını tespit etmişlerdir. Bununla birlikte, yakınsama kulüplerinin heterojen yapı sergilediğini de ifade etmişlerdir. Strielkowski ve Höschle'nin 2016 yılında yayımlanan çalışmasında yer alan tespitler, bu bulguyu desteklemektedir. Strielkowski ve Höschle (2016)'ye göre; ampirik testler neticesinde AB içinde ekonomik yakınsamanın varlığına dair çok fazla kanıt bulunmamaktadır. Global pazar sistemine entegre olmaya çalışan geçiş ekonomileri için ekonomik yakınsamadan bahsedilebilir mi? Uluslararası ticaret, bu ülkelerin global yakınsamasına katkı sağlamakta mıdır? AB'ye üye olan geçiş ekonomileri için ekonomik yakınsamadan söz edilebilir mi? Bu soruların yanıtları, geçiş ekonomilerini inceleyen çalışmaların tespitlerinde saklıdır. Çalışmalarında 1990-2005 döneminde heterojen yapı sergileyen 27 geçiş ekonomisi için mutlak (koşulsuz) β ve σ yakınsamasını sorgulayan Rapacki ve Próchniak (2009), bu ülkelerde hem ekonomik yakınsama hem de ıraksama eğilimlerinin olduğunu tespit etmişlerdir. Orta ve Doğu Avrupa'daki yeni AB ülkelerinin (2004 ve 2007'de AB'ye katılan Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri), gerçek bir yakınlaşmanın veya ekonomik kalkınma seviyelerindeki mevcut boşlukların daraltılmasının en açık kanıt olduklarını tespit etmişlerdir (Ayrıca benzer sonuç için Bkz.: Zbigniew ve Próchniak, 2007; Koçenda, 2001). Rapacki ve Próchniak (2009)'a göre; bu ülkelerin, Batı Avrupa ile olan yoğun uluslararası ticaretleri (yoğun mal ve hizmet akışı) ile sermaye ve emek dâhil olmak üzere ekonomik entegrasyona yönelik adımlarının, AB'yle güçlü siyasi ve ekonomik bağlar kurmalarının besleyici faktörleri olup; ekonomik yakınsamanın gerçekleşmesini sağlamıştır. Buna karşın, Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinin (Commonwealth of Independent States Countries (CIS)) başlangıçtaki gelir düzeyleri ile GSYİH büyüme oranları arasındaki pozitif bir korelasyonu, tüm sistemik dönüşüm süreci boyunca yakınsama yerine ıraksama (gelişme boşluklarının genişletmesi) gösterdikleri şeklinde yorumlamışlardır. Geçiş ekonomileri için ekonomik yakınsamayı sorgulayan bir başka çalışma ise, Kutan ve Yigit (2004)'e aittir. Kutan ve Yigit (2004); 1993:01-2000:12 dönem aralığındaki

makroekonomik verileri kullanarak, geçiş ekonomilerinde reel ve parasal stokastik yakınsamayı(stochastic convergence) **test etmişlerdir**

2

. Kutan ve Yiğit (2004) çalışmalarında; tüketici fiyat endeksi (TÜFE) , üretici fiyat endeksi (ÜFE), M1 büyüme oranı ve reel faiz farkı değişkenlerini kullanarak ölçüm yaptıklarında, geçiş ekonomileri için Koçenda (2001)'nin çalışmasında yer alan sonuçlarından daha az nominal ve gerçek ekonomik yakınsama olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Özetle, değinilen çalışmalarda sunulan bulgular arasında farklılıklar mevcut olmasına karşın; genelde ekonomik entegrasyon ile ekonomik yakınsamanın karşılıklı birbirlerini besledikleri ve dışa açıklık ile uluslararası ticaretin tüm bu besleme sisteminin itici gücü olduğu söylenebilir. SONUÇ Bu çalışmada yakınsama olgusu teorik çerçevede incelenmiştir. Teorik incelemede, ekonomik yakınsamaya yönelik söylemlerin geçmişinin, uluslararası ticaretin serbestleşmesi yönündeki açıklamalara dayandığı görülmüştür. Dolayısıyla, ekonomik yakınsamanın gerçekleşme koşulunun, dışa açıklık ve uluslararası ticaretin serbestleşmesi olarak görülmesi anlaşılır olmaktadır. Bununla birlikte, ekonomik verimlilik ve başarılı entegrasyon için gerekli koşullardan birinin de ekonomik yakınsama olduğu ifade edilmektedir. Bazı çalışmalarda ise; ekonomik entegrasyonun, ekonomik yakınsamayı desteklediği ifade edilmektedir. Bu bilgiler ışığında, tüm küresel gelişmelerin birbirini beslediği söylenebilir. Temelde ekonomik yakınsama olgusu, takipçi ekonomilerin (görel olarak yoksul ülke ve bölgeler) lider ekonomileri (görel olarak zengin ülke ve bölgeler) yakalama sürecinin nasıl gerçekleştiğini anlatmaktadır. Bu çerçevede yakınsama olgusu, homojenizasyon ve yakalama etkisi kavramlarıyla izah edilmektedir. Homojenizasyon kavramı, takipçi ülkelerin makro değişkenlerinin (kişi başına düşen milli gelir ve diğer makro değişkenler) zamanla sürekli bir şekilde liderlerinkine nasıl yaklaştığını; yakalama etkisi ise, takipçi ile lideri birbirinden ayıran mesafenin daralmasını açıklamaktadır. Bu çerçevede araştırmalar, II. Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde kimlerin lider kimlerin takipçi olarak nitelendirildiklerini ve ekonomik yakınsamanın nasıl gerçekleştiğini incelemişlerdir. ABD'yi "lider" ve diğerlerini (Batı Avrupa da dâhil) ise "takipçiler" olarak nitelendirmişlerdir. Ancak yaşanan ekonomik gelişmeler neticesinde bu durumun değiştiğini ifade etmişlerdir. Bakış açısındaki bu değişim, Batı Avrupa ülkeleri ile ABD'nin "liderler" ve diğerlerinin ise "takipçiler" olarak tanımlanmasıyla sonuçlanmıştır. Hâlihazırda öyle de gözükse de, bu durumun da gelecekte değişeceği düşünülmektedir. Rodrik (2011)'in de ifade ettiği gibi, BRICS grubu ülkesi olan Hindistan ve Çin gibi yükselen piyasa ekonomilerinin uluslararası arenada oynayacağı rollerin, "takipçi" ve "lider" olarak nitelendirilen ekonomilerin hangileri olacağını belirlemekle birlikte ekonomik yakınsamanın geleceğini de tayin edecektir. Başka bir ifadeyle, uluslararası arenadaki tüm gelişmelerin seyri; ekonomik yakınsamanın seyrini belirleyecektir. KAYNAKÇA Abramovitz, M. (1986). Catching Up, Forging Ahead, and Falling Behind. The Journal of Economic History, 46(2), 385–406. Akkoç, U. & Şahin, H. (2019). Ülkeler Arası Gelir Yakınsaması: Dinamik Panel Veri Yöntemi ile Beta Yakınsaması Tahmini. Eurasian Business & Economics Journal, 20, 194-212. DOI: 10.17740/eas.econ.2019.V20-14 Antzoulatos, A.A., Panopoulou, E. & Tsoumas, C. (2011). Do Financial Systems Converge?. Review of International Economics, 19, 122-136. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9396.2010.00936.x> Baktemur, F. İ. & Özmen, M. (2016). AB-27 Ülkeleri için Gelir Yakınsamasının Mekânsal Ekonometrik Analiz ile Tahmini. Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi, 20(1), 1-10. Barro, R. J. & Sala-i-Martin, X. (1990). Economic Growth and Convergences across The United States, National Bureau Of Economic Research (NBER) Working Paper, No. 3419. Barro, R. J. & Sala-i-Martin, X. (1992). Convergence. Journal of Political Economy, 100(2), 223–251. Barro, R. J., & Sala-i-Martin, X. (1997). Technological Diffusion, Convergence, and Growth. Journal of Economic Growth, 2(1), 1–26. Baumol, W. J., Nelson, R. R. & Wolff, E. N. (Eds) (1994). Convergence of

Productivity Cross-National Studies and Historical Evidence. New York: Oxford University Press, Inc. Borsi, M. T. & Metiu, N. (2013). The Evolution of Economic Convergence in the European Union. Bundesbank Discussion Paper, No 28/2013.

Cappelen, A., Castellacci, F., Fagerberg, J. & Verspagen, B. (2003). The Impact of EU Regional Support on Growth and Convergence in the European Union. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 41(1), 621- 644.

<https://doi.org/10.1111/1468-5965.00438> Citations: 207 Ceylan, R. (2010). Yakınsama Hipotezi: Teorik Tartışmalar. *Sosyoekonomi*, 2010-1, 48-60. Derviş, K. (2012). Convergence, Interdependence, and Divergence. *Finance & Development*, 49(3), 10-14. Diaz del Hoyo, J. L., Dorrucci, E., Heinz, F. F. & Muzikarova, S. (2017). Real convergence in the euro area: a long-term perspective. *European Central Bank (ECB) Occasional Paper Series*, No. 203, DOI 10.2866/121513 Edwards, S. (1993). Openness, Trade Liberalization, and Growth in Developing Countries. *Journal of Economic Literature*, 31(3), 1358–1393. Edwards, S. (1998). Openness, Productivity and Growth: What do We Really Know?. *The Economic Journal*, 108(447), 383–398. Gaitonde, V. A. (1974). An Answer to the Theory of Convergence. *Social Scientist*, 3(5), 38–51. <https://doi.org/10.2307/3516449> Galor, O. (1996). Convergence? Inferences from Theoretical Models. *The Economic Journal*, 106(437), 1056– 1069. <https://doi.org/10.2307/2235378> Gluschenko, K. (2012). Myths about Beta-Convergence. *William Davidson Institute Working Paper*, No. 1040. DOI: 10.2139/ssrn.2188430 Guriev, S. & Melnikov, N. (2018). Happiness convergence in transition countries. *Journal of Comparative Economics*, 46, 686-707. Heckscher, E. F. (1919). The Effects of Foreign Trade on the Distribution of Income. In H. Flam & M. J. Flanders (Eds.), *Heckscher Ohlin Trade Theory*, Cambridge, MA: MIT Press, 1991. IGI-Global (2022). What is Business Cycle Convergence?. Retrieved 09.05.2022 from <https://www.igi-global.com/dictionary/optimum-currency-area-theory-and-business-cycle-convergence-in-emu/55597> Islam, N. (2003). What We Have Learnt From Convergence Debate?. *Journal of Economic Surveys*, 17(3), 309- 362. DOI: 10.1111/1467-6419.00197 Katz, M. L. (1996). Remarks on the Economic Implications of Convergence. *Industrial & Corporate Change*, 5(4), 1079–1095. <https://doi.org/10.1093/icc/5.4.1079> Kılıçarslan Z. & Dedeoğlu, M. (2020). OECD Ülkelerinde Ticari Açıklık Yakınsaması: Phillips-Sul Kulüp Yakınsama Analizi. *Turkish Studies Economics, Finance, Politics*. 15(1), 277-288. <https://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.40506> Koçenda, E. (2001). Macroeconomic Convergence in Transition Countries. *Journal of Comparative Economics*, 29, 1–23. doi:10.1006/jcec.2000.1696 Kremer, M., Willis, J. & You, Y. (2021). Converging to Convergence. *National Bureau of Economic Research (NBER) Working Paper*, No. 29484.

Krugman, P. (1994). The Myth of Asia's Miracle. *Foreign Affairs*, 73(6), 62–78. <https://doi.org/10.2307/20046929> Kutan, A. M. & Yigit, T. M. (2004). Nominal and Real Stochastic Convergence of Transition Economies. *Journal of Comparative Economics*, 32(1), 23-36. doi:10.1016/j.jce.2003.09.008 Lerner, A. P. (1952). Factor Prices and International Trade. *Economica*, 19(73), 1–15. <https://doi.org/10.2307/2549912> Macovei, M. (2009). Growth and Economic Crises in Turkey: Leaving behind a Turbulent Past?. *European Commission Papers*, 386. DOI: 10.2765/2888 Matkowski, Z. & Próchniak, M. (2004). Real Economic Convergence in the EU Accession Countries. *International Journal of Applied Econometrics and Quantitative Studies*. 1(3), 5-38. Maulana, R. R. A., Zulham, T. & Sartiyah (2020). Aceh Province Economic Convergence Determination. *International Journal of Business, Economics and Social Development*, 1(4), 212-226.

Meyer, J. W., Boli-Bennett, J. & Chase-Dunn, C. (1975). Convergence and Divergence in Development. *Annual Review of Sociology*, 1, 223-246. <https://doi.org/10.1146/annurev.so.01.080175.001255> Monfort, P. (2008). Convergence of EU regions Measures and evolution. *European Union Regional Policy Working Paper*, No. 01/2008. Ohlin, B. (1933). *Interregional and International Trade*, Cambridge, MA: Harvard University Press. Panopoulou E. & Pantelidis T. (2009). Club Convergence in Carbon Dioxide Emissions. *Environmental & Resource Economics*, 44(1), 47-70.

Papadimitriou, T., Gogas, P. & Sarantis, G. (2014). Business Cycle Convergence: A Survey of Methods and Models. In:

Pardalos, P., Rassias, T. (eds) *Mathematics Without Boundaries*. Springer, New York, NY. https://doi.org/10.1007/978-1-4939-1124-0_15 Phillips, P. C. B. & Sul, D. (2007). *Transition Modeling and Econometric Convergence Tests*. Cowles Foundation Discussion Papers. 1888. Retrieved 27.04.2022 from <https://elischolar.library.yale.edu/cowles-discussion-paper-series/1888> Quah, D. T. (1995). *Empirics for Economic Growth and Convergence*. Centre for Economic Performance Discussion Paper, No. 253. Quiroga, P. A. B. (2007). *Theory of Convergence*. In *Theory, History and Evidence of Economic Convergence in Latin America* (pp. 6–20). Instituto de Estudios Avanzados en Desarrollo (INESAD). Retrieved 27.04.2022 from <http://www.jstor.org/stable/resrep00574.4> Rapacki, R. & Próchniak, M. (2009). Real beta and sigma convergence in 27 transition countries, 1990–2005. *Post-Communist Economies*, 21 (3), 307-326. DOI: 10.1080/14631370903090616 Rassekh, F. (1998). *The Convergence Hypothesis: History, Theory, and Evidence*. *Open Economies Review*, 9, 85–105. <https://doi.org/10.1023/A:1008279323832> Rassekh, F. & Thompson, H. (1993). Factor Price Equalization: Theory and Evidence. *Journal of Economic Integration*, 8 (1), 1-32. Rassekh, F. & Thompson, H. (1998). Micro Convergence and Macro Convergence: Factor Price Equalization and Per Capita Income. *Pacific Economic Review*, 3(1), 3–11. Rodríguez, F., & Rodrik, D. (2000). Trade Policy and Economic Growth: A Skeptic's Guide to the Cross-National Evidence. *NBER Macroeconomics Annual*, 15, 261–325. <https://doi.org/10.2307/3585399> Rodrik, D. (1996). Understanding Economic Policy Reform. *Journal of Economic Literature*, 34(1), 9–41. Rodrik, D. (2011). The future of economic convergence. NBER Working Paper, No. 17400, 1-49. DOI 10.3386/w17400 Rowthorn, R. & Kozul-Wright, R. (1998). *Globalization and Economic Convergence: An Assessment*. United Nations Conference on Trade and Development Discussion Papers, No. 131. Sachs, J. D., Warner, A., Åslund, A., & Fischer, S. (1995). *Economic Reform and the Process of Global Integration*. Brookings Papers on Economic Activity, 1995(1), 1–118. <https://doi.org/10.2307/2534573> Samuelson, P. A. (1948). International Trade and the Equalization of Factor Prices. *The Economic Journal*, 58 (230), 163-184. <https://doi.org/10.2307/2225933> Schiffbauer, M. & Varela, G. (2019). Macro and Micro Features of Successful Economic Convergence: The Case of Poland. *World Bank MTI Discussion Paper*, No. 11, Siljak, D. (2015). Real economic convergence in the European Union from 1995 to 2013. *The Business and Management Review*, 6 (4), 213-225. Solarin, S. A. & Lean, H. H. (2014). Nonlinearity Convergence of Tourism Markets in Seychelles. *Current Issues in Tourism*, 17(6), 475-479, DOI:10.1080/13683500.2013.810612 Strielkowski, W. & Höschle, F. (2016). Evidence for Economic Convergence in the EU: The Analysis of Past EU Enlargements. *Technological and Economic Development of Economy*, 22(4): 617-630. doi:10.3846/20294913.2014.890138 Vamvakidis, A. (2002). How Robust Is the Growth-Openness Connection? Historical Evidence. *Journal of Economic Growth*, 7(1), 57–80. Wyplosz, C. (2019). Divergence? What Divergence?. *Intereconomics*. 54(1), 37–41. DOI: 10.1007/s10272-019- 0789-0 Yin, L., Zestos, G. K. & Michelis, L. (2003). Economic Convergence in the European Union. *Journal of Economic Integration*, 18(1), 188-213. Zbigniew, M. & Próchniak, M. (2007). Economic Convergence between the CEE-8 and the European Union. *Eastern European Economics*, 45(1), 59-76. DOI:10.2753/EEE0012-8775450103 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11

sources:

1

13 words / < 1% match - Internet from 15-Jun-2019 12:00AM
ukodlk2018.com

2

12 words / < 1% match - Internet from 02-Jan-2022 12:00AM
nek.istanbul.edu.tr

3

11 words / < 1% match - Internet from 01-Sep-2021 12:00AM
www.acarindex.com

4

10 words / < 1% match - Internet from 07-Mar-2020 12:00AM
www.scribd.com
